

Maria Korpela ja Susanna Nera

Miten saada koko koulu lukemaan?

Tavoitteena lukemisen osallisuus, näkyvyys ja jatkuvuus

Opetussuunnitelman arvoperustassa (2014) korostetaan oppilaiden kokemusta omasta osallisuudestaan sekä sitä, että oppilaat voivat yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia. Turun normaalikoulun yläkoulussa halusimme Ytimessä-hankkeen aikana edistää kaikkien oppilaiden lukemista. On helppoa innostaa niitä, jotka ovat jo ennestään innostuneita kirjoista ja lukemisesta, mutta halusimme tavalla tai toisella saavuttaa kaikki oppilaat ja saada heidät kokemaan osallisuutta.

Pohdimme paljon sitä, miten saada lukemaan juuri ne nuoret, joiden mielestä lukeminen on tylsää tai joiden lukutaito on jäänyt heikoksi. Tavoitteemme hankkeessa voisi tiivistää kolmeen sanaan: osallisuus, näkyvyys ja jatkuvuus. Näkyvyydellä tarkoitamme sitä, että pyrimme tuomaan luettavaa ja lukemaan kannustavia tekijöitä visuaalisestikin näkyville arkisiin oppimisympäristöihin. Jatkuvuudella taas pyrimme siihen, että hankkeessa aloitetut käytännöt eivät jäisi kokeiluiksi, vaan tulisivat pysyväksi toimintakulttuuriksi.

Koulussamme oli entuudestaan kaikkien oppilaiden lukemista tukeva käytäntö: *lukusiesta*. Tämä lukemiselle päivittäin pyhitetty neljännestunti pidetään aina samaan aikaan iltapäivällä ruokailun jälkeisellä tunnilla. Oppilaat ja opettajat ovat ottaneet käytännön omakseen, ja tuo viisitoistaminuuttinen on odotettu rauhoittumishetki, jolloin oppilailla on yleensä oma kirja mukanaan. Opettajan on tarkoitus toimia lukevan aikuisen mallina, joten myös opettaja saa lukuhetken päiväänsä. On sovittu, että luetaan perinteistä paperista kirjaa. Sähköiset materiaalit jätämme lukusiestan aikana pois, jotta ruutuaikaan saadaan tauko ja lukuaika säilyä häiriöttömänä.

Ytimessä-hankkeen toiminnassa otettiin huomioon kaikki koulun toimijat

Ytimessä-hankkeen aloitimme teettämällä kyselyn kaikille yläkoulun oppilaille (N 302). Halusimme selvittää oppilaiden lukutottumuksia, ja -mieltymyksiä sekä asenteita lukemista kohtaan. Kysely toteutettiin luokanohjaajan tuokion yhteydessä koko yläkoululle, joten halusimme pitää kyselyn lyhyenä. Sama kysely teetettiin koulussamme myös osalle alakoulun oppilaita. Asenteiden ja lukutottumusten lisäksi kysyimme oppilaiden toiveita siitä, mitä tai millaisia kirjoja ja lehtiä he toivoisivat koulun kirjastoon tilattavan. Oppilaiden vastaukset otettiin huomioon, kun koulukirjaston aineistoja ryhdyttiin täydentämään. Uskomme tämän vahvistavan oppilaiden kokemusta heidän osallisuudestaan: heillä oli mahdollisuus esittää toiveita kirjaston sisällöstä ja reflektoida samalla omia lukutottumuksiaan. Oppilaiden mieltymykset otettiin huomioon myös koulun omaa lukudiplomia suunniteltaessa.

Kyselyn vastauksista päätelimme myös, että lukemisen edistämiseen on todella tarvetta. Tähän meillä opettajilla oli toki tuntumaa jo muutenkin. Alakoulun puolella lukemisesta pidettiin enemmän kuin yläkoulussa, koska yläkoululaiset kuluttivat alakoululaisia enemmän aikaa sosiaalisen median ja pikaviestimien parissa. Kyselyyn vastanneista alakoululaisista lukemisesta piti aina tai usein 79 %, kun yläkoulun puolella vastaava luku oli 47 %. Otimme alusta asti myös opetusharjoittelijat mukaan ideoimaan lukemisen edistämistä, jotta kehittämämme käytännöt siirtyisivät myös heidän mukanaan mahdollisimman laajalle. Harjoittelijat toteuttivat muun muassa lukemaan innostavan lyhytelokuvan. Sen päähenkilönä oli superhahmo Kirjaperhonen, joka esiintyi myöhemmin myös koulun kirjoituskilpailua mainostavalla videolla. Lyhytelokuvan voi katsoa YouTubesta edelleen. Se löytyy haulla Kirjaperhosen paluu.

Koulumme oppilaista valtaosa puhuu äidinkielenään muuta kuin suomen kieltä. Tämän takia suunnittelimme koulullemme oman lukudiplomin, jossa otetaan huomioon eritasoiset lukijat ja heidän erilaiset kiinnostuksen kohteensa. Diplomissa luettavat teokset on ryhmitelty genreittäin, ja ne on jaettu kolmeen tasoon: ensimmäinen taso on kiinnostuneelle lukijalle, toinen innostuneelle lukijalle ja kolmas mestarilukijalle. Lukudiplomin tavoitteena on tutustuttaa oppilaat useampaan kirjallisuuden lajiin, jotta lukemista laajennettaisiin myös totutun ulkopuolelle. Lukudiplomi on tarkoitettu laittava koulumme Internet-sivuille kaikkien saataville.

Työpajoja, kirjallisuusvieraita ja oppimisympäristön rikastamista

Oppilaille annettiin erilaisia mahdollisuuksia toimia itse tekijöinä. Ideana oli, että sanoilla leikkiminen, sanataide ja luova kirjoittaminen herättäisivät samalla innostuksen kieleen ja kirjallisuuteen. Tätä edistettiin muun muassa kirjailijavierailujen yhteydessä luovan kirjoittamisen pajoilla ja lempikirjapäivänä koululle pystytetyllä kirjallisuusradalla. Kirjarata oli kymmenestä eri puolille koulua asetetusta rastista koostuva valokuvasuunnistus, joka on helppo toteuttaa missä tahansa koulussa ilman rahallisia resursseja. Radan jokaisella rastilla oli oppilaita aktivoiva tehtävä, joka liittyi kirjoittamiseen, lukemiseen tai kirjallisuuteen. Rastit tekivät samalla teemat näkyväksi koko koululle. Rata oli käytössä noin viikon, minkä jälkeen oppilaiden tuotokset jäivät vielä seinille.

Yhdellä rastilla tehtiin black out -runoutta mustaamalla paksulla tussilla vanhan kirjan sivulta osa sanoista yli niin, että syntyvään runoon kuuluvat sanat jäivät näkyviin. Runot ripustettiin näkyvälle paikalle koulun käytävän seinälle. Yhdelle rastille oli ripustettu viireiksi oppilaiden vanhempien lempikirjoja perusteluineen, ja oppilaat saivat valita niistä mielestään kiinnostavimman. Jossakin kirjoitettiin yhteistä jatkokertomusta koulun seinään, jossakin liimattiin post it -lapuilla kirjasuosituksia kaikkien nähtäväksi. Oli tietovisoja ynnä muuta. Rataa sai kiertää yksin tai parin kanssa. Jokaiselta rastilta sai mukaansa sanan, ja kun kaikki sanat oli kerätty, niistä koostettiin lukemaan innostava lainaus J. K. Rowlingilta: ”Jos et pidä lukemisesta, et ole vain löytänyt oikeaa kirjaa.” Kun radan oli selvittänyt, sai noutaa pienen makean palkinnon.

Kirjallisuuden näkyvyyttä lisättiin myös oppimisympäristöissä, käytävillä ja ruokalassa. Ruokalaan askarrettiin kartioita, joihin laitettiin runoja oppilaiden luettavaksi ruokailun yhteydessä. Tavoitteena oli samalla lisätä tilaisuuksia keskustella kirjallisuudesta. Ruokapöytäteksteillä voidaan oppilaiden arkeen tuoda matalalla kynnyksellä monenlaisia aiheita ja tekstilajeja tutkittaviksi. Kirjallisuuteen tutustutettiin kirjavinkkauksilla ja kirjailijavierailuilla sekä kirjallisuudesta aktiivisesti keskustelemalla. Vinkkauksia järjestettiin opetusharjoittelijoiden ja oppilaiden voimin sekä esittelyinä kirjastossa että julisteina koulun seinillä. Vertaisvinkkaukset ovat usein tehokkaampia kuin opettajan tekemät, koska oppilaiden maailmat kohtaavat helpommin ja luokkatoverin kiinnostuksen kohde on houkuttelevampi

kuin auktoriteettiasemassa olevan, erityisesti yläkouluikäisillä nuorilla. Itse tekeminen myös vahvistaa osallisuutta ja lisää parhaassa tapauksessa keskustelua kirjallisuudesta.

Ytimessä-hankkeen rahoitus mahdollisti meille kaksi kirjailijavierailua keväällä 2019. Ensin vieraanamme oli runoilija Susinukke Kosola, joka kertoi auditoriossa suhteestaan kirjoittamiseen ja polustaan kirjailijaksi. Ennen vierailuja opetusharjoittelijat keräsivät oppilailta kysymyksiä, joita nämä halusivat kirjailijalle esittää. Yläkoulun kaikille oppilaille suunnatun auditoriotilaisuuden jälkeen muutamat ryhmät pääsivät vielä kirjailijan ja opetusharjoittelijoiden johdolla luovan kirjoittamisen työpajoihin.

Toiseksi vieraaksi saimme maskulaisen fantasiakirjailijan Magdalena Hain. Ennen vierailua oppilaat pääsivät tutustumaan Hain kotisivuihin ja värittämään hänen luomiaan piirroshahmoja värityskuvina opetusharjoittelijoiden järjestämissä työpajoissa. Kirjailijat valittiin paikallisuuden ja toisaalta kiinnostavuuden mukaan. Onnistuneita ja oppilaita innostavia olivat erityisesti luovan kirjoittamisen työpajat, joissa oppilaat pääsivät itse tuottamaan tekstiä ja leikittelemään sanoilla.

Oppimisympäristöissä kirjojen ja lukemisen läsnäoloa pyrittiin lisäämään myös rakentamalla yläkoulun luokkien ulkopuolelle lukunurkkauksia, joissa oppilaat pystyivät rauhoittumaan lukemiseen vaikka välitunnin aikana. Yhden lukunurkan yhteyteen sijoitettiin myös kirjanvaihtopiste, jonne oppilaat saattoivat tuoda teoksia, joista halusivat luopua ja ottaa tilalle kirjan kotiin vietäväksi. Ytimessä-hankkeen aikana lukunurkkia oli useita, mutta havaitsimme, että kaikki nurkat eivät toimineet halutulla tavalla, sillä irrallisilla elementeillä oli taipumus lähteä kulkemaan. Tärkeää on, että lukunurkassa on pysyvät kalusteet ja että se on valvottu.

Kohtaamisia ja kohtaustiloja kirjallisuudelle

Jatkuvaan käyttöön vakiintui yksi suosituimmista nurkkauksista, jossa voi jatkossakin syventyä rauhassa lukemiseen. Hankkeen aikana tavoitteenamme oli tuoda kirjallisuus jokaisen oppilaan luettavaksi, koettavaksi ja keskusteltavaksi. Erilaisilla pienemmillä ja suuremmilla toimilla saimmekin lukemista aiempaa näkyvämmäksi koulussamme. Yksi lukuvuosi on kuitenkin lyhyt aika ison toimintakulttuurin muutoksen aikaansaamiseksi. Tärkeintä on ollut antaa

kaikille mahdollisuuksia kirjallisuuden kohtaamiseen. Jatkamme hankkeessa luotuja hyviä käytänteitä koulussamme, ja luotamme siihen, että ajan mittaan kotiloistakin kuoriutuu kirjaperhosia.

Asiasanat: lukeminen, kirjoittaminen, tuen kolmiportaisuus, suomi toisena kielenä